

L. Suchomłynow, Bukowina w przestrzeni internetowej // Bukowina. Integracja społeczno-kulturowa na pograniczu, redaktor naukowy Helena Krasowska, Eugeniusz Kłosek, Magdalena Pokrzyńska, Zbigniew Kowalski. – Warszawa – Wrocław – Zielona Góra, 2010. – s. 47 – 60.

Lech Aleksy Suchomłynow

Berdiańsk, Ukraina

Bukowina w przestrzeni internetowej

Bukowina jest krainą historyczną, w której przez pokolenia żyła harmonijnie wielonarodowa społeczność obejmująca, obok Rumunów i Ukraińców, także Żydów, Niemców, Polaków, Węgrów, Rosjan, Ormian, Słowaków i Romów. Ta bogata mozaika etniczna i religijna przekształcała się w XIX wieku w niepowtarzalną wspólnotę wieloetniczną, zwaną „Szwajcarią Wschodu” lub „Europą w miniaturze”, która w swej różnorodności dawała możliwość zachowania własnej tożsamości narodowej, wymagała i uczyła wzajemnego zrozumienia i poszanowania wartości ważnych dla sąsiadów. Warto dodać, iż Bukowina jest nie tyle regionem współlistnienia kultur, ile terytorium współdziałania i przenikania różnorodnych wyznań, języków i tradycji.

Można zauważyć, że liczne badania poświęcone fenomenowi tego regionu nie dają wyczerpującej odpowiedzi na pytanie: „Czym właściwie jest Bukowina?”. Analiza różnych zjawisk związanych z tą karpacką krainą powinna zatem uwzględniać kryteria czasowe, dające możliwość spojrzenia na Bukowinę, także pod względem kulturowym, jako na zjawisko dynamiczne, trwające w czasie i podatne na zmiany historyczno-polityczne.

Fakt, iż nie istniała określona linia demarkacyjna, w sposób naturalny przyczyniło się do wielojęzyczności i heterogeniczności kulturowej. Mozaika czy sąsiedztwo różnorodnych kultur doprowadziło do powstania specyficznego typu pogranicza. Trudno je dokładniej opisać z powodu braku pokrewieństwa językowo-etnicznego, który jest przeszkodą w powstaniu tak zwanego pogranicza przejściowego, chociaż nie można tu też mówić o pograniczu stykowym. Wymaga to dokładnej analizy kontaktów między poszczególnymi narodowościami, grupami etnicznymi i kulturami Bukowiny. Długotrwałe zjawiska i procesy wzajemnego przenikania i nakładania się lub różnych form zderzenia kulturowego miały

wpływ na kształtowanie się określonego typu człowieka z właściwą mu świadomością¹ – *homo bucovinensis*².

W tej części moich rozważań zanalizuję najciekawsze serwisy, portale i strony (witryny) informacyjne o tematyce bukowińskiej. Bukowina jako region jest prezentowana na różnych stronach historycznych i turystycznych wielu państw. W niniejszym artykule za kryterium doboru stron uznaję aspekt komunikacji międzyetnicznej. W związku z tym analizą obejmuję tylko te, które bezpośrednio wiążą się z problemami komunikacji międzyetnicznej.

Jako pierwszą omówię trójjęzyczną stronę <http://bucovine.com> w języku francuskim, hiszpańskim i angielskim. Jak informują moderatorzy, „jest nieoficjalnym portalem o Bukowinie, Mołdawii, Transylwanii i Rumunii Karpackiej i powstała w hołdzie dla naszych rodziców”. Na stronie reprezentowane jest dziedzictwo kulturowe Rumunii, w tym Bukowiny, czego dowodem są umieszczone tu materiały z dziedziny historii, kultury, geografii oraz noty biograficzne rumuńskich działaczy kultury i nauki, a także samodzielne podstrony o miejscowych klasztorach i zamkach. Podane są linki odsyłające do stron internetowych rumuńskich miast: Cluj, București, Arad, Constanța, Suceava i Siret.

Portal jest projektem komercyjnym, prowadzi więc sklep internetowy polecający rękodzieła rzemieślników bukowińskich: pisanki, ceramikę, dywany, hafty, ikony na szkle, rzeźby, a także regionalne specjały: dzemy, miód, suszone grzyby.

Przewidziane jest tak zwane członkostwo w klubie tej strony. Zbierane składki mają gwarantować dalszy rozwój witryny, zabezpieczyć środki na poszukiwanie krewnych. Strona ta kooperuje z wieloma instytucjami działającymi na rzecz rozwoju współpracy rumuńsko-europejskiej, wspierającymi obywateli Rumunii. Wysokość składki od 10 do ponad 200 euro.

Genealogię Bukowińczyków w Brazylii bada J. N. Goffmann z miasta Lapa <http://www.bukovina.tripod.com/>. Na stronie przedstawiono historię procesów emigracyjnych i opublikowano opis dzisiejszej subkultury tego środowiska w Ameryce Południowej, a także szczegółowy poradnik dotyczący wyszukiwania korzeni i drzewa genealogicznego rodów bukowińskich na tym kontynencie. Strona jest w języku portugalskim.

Związek Bukowińczyków w Ameryce (<http://www.bukovinasociety.org/>) zrzesza głównie niemieckich emigrantów przybyłych do Ameryki po 1880 roku i w latach 1940–1945. Prowadzona przez tę organizację strona jest anglo- i niemieckojęzyczna, jednak w materiałach o historii i kulturze Bukowiny wielokrotnie wspomina się o wielokulturowości i wielowyznaniowości tego kraju.

¹ S. Uliasz, *O literaturze kresów i pograniczu kultur. Rozprawy i szkice*, Rzeszów 2001, s. 11.

² Por. H. Krasowska, L. Suchomłynow, *Interferencja językowa jako jeden z aspektów przejawu pogranicza kultur (na przykładzie Bukowiny)*, [w:] Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство, ред. В.А. Зарва, Випуск 1, Ніжин 2007, s. 55-59.

Strona zawiera również informacje bieżące o działalności Związku Bukowińczyków w Ameryce i liczne materiały archiwalne. Kalejdoskop imion i nazwisk jest żywym świadectwem wielokulturowości Bukowiny. Interesującym materiałem faktograficznym zamieszczonym na stronie są wspomnienia emigrantów. Wśród nich wyróżnia się zwłaszcza bożonarodzeniowy esej Ridl-Ruczkowskiej, autorki prawdopodobnie posiadającej polskie korzenie. Opuściła ona swoją małą ojczyznę po 1940 roku, w eseju opisuje więc wydarzenia I wojny światowej – najazd wojsk rosyjskich. Jednym z motywów jej epistolarnego utworu jest poczucie wspólnoty lokalnej, zwiększające się w obliczu zagrożenia ze strony „obcego” – wroga spoza bukowińskiej - multietnicznej lecz „swojskiej” - społeczności.

Strona: <http://bukowina.info> (ostatnia modyfikacja 29 X 2008, właściciel praw autorskich Peter R. Elbau) została stworzona dla upamiętnienia śladów kultury niemieckiej i wielokulturowego systemu społeczno-kulturowego Bukowiny. Motto tej strony brzmi: „Spojrzenie w przeszłość”, stąd na stronie oprócz wielu wspomnień można znaleźć wyniki spisów ludności, tytuły czasopism i gazet lokalnych, materiały archiwalne i publicystyczno-historyczne, wykaz firm i właścicieli (według narodowości), listy uczniów szkół i liceów, liczne fotografie i XIX-wieczne widokówki miast bukowińskich. Większość zebranych materiałów dotyczy centrum administracyjnego prowincji – Czerniowiec.

Strona stanowi nie tylko prezentację wartościowych archiwaliów, lecz również ważny środek komunikacji społecznej, stymulujący aktywność Bukowińczyków na całym świecie. O szerokim społecznym i geograficznym oddziaływaniu strony świadczą wpisy na „Forum” witryny i do „Księgi gości” dokonane przez odwiedzających. Są to osoby mieszkające w takich państwach, jak: Niemcy, Izrael, Francja, Austria, Rumunia, Ukraina, USA, Kanada, Armenia, Azerbejdżan. Liczne wpisy, odpowiedzi i komentarze świadczą o istnieniu interakcji międzyetnicznych, jakie zachodzą dzięki stronie i dowodzą o tworzeniu się bukowińskiej wspólnoty wirtualnej. Jako egzemplifikacja jednej z form interaktywności strony może posłużyć wpis bukowińskiej Żydówki z Holandii, umieszczony w „Księdze gości” (Dana, Amsterdam, e-mail: danahassner@yahoo.com): „Od wielu lat próbuję znaleźć informacje dotyczące losu mego pradziadka Marka, rabina z Czerniowiec. Według wspomnień bliskich był zabity przypadkowo na ulicy. Ale niektórzy mówią, że został rozstrzelany nad rzeką razem z innymi 450 Żydami, inne źródła podają, że był spalony w synagodze. Jeśli ktoś coś wie, proszę o informacje”. W tym wypadku strona staje się środkiem ponadetnicznej i transgranicznej komunikacji społecznej, służąc jako pomoc w poszukiwaniach genealogicznych.

Inną interesującą stroną w języku niemieckim jest <http://www.czernowitz.de/>. Jest ona poświęcona niemiecko-żydowskiemu dziedzictwu kulturowemu, szczególnie literaturze Czerniowiec – miasta, „gdzie mieszkają ludzie i książki”. Oprócz utworów i recenzji

literackich można tam znaleźć także materiały dotyczące jego historii i współczesności. Omawia się również najnowsze publikacje na temat Bukowiny: Natalii Shchylivskiej *Alfred Gong. Życie i praca*, Othmara Andréa *Czerniowce jutro*, Ioany Rostoşa *Czerniowce – poranne liście*, pracę zbiorową pod tytułem *Mit Czerniowiec*, a także monografię *Zur Lyrik Rose Ausländers*. Warto wspomnieć, że tej poetce żydowsko-niemieckiej, piszącej w języku niemieckim i angielskim, poświęcono dość bogaty serwis internetowy fundacji jej imienia <http://www.roseauslaender-stiftung.de/>.

Następną stroną powstałą w środowisku niemieckojęzycznych migrantów z Bukowiny jest oficjalna witryna Instytutu Bukowińskiego w Augsburgu <http://bukowina-institut.de/>, którego działalność bezpośrednio koresponduje z wielokulturowością tego regionu. Na stronie głównej czytamy: „Nacjonalizm i komunizm w XX wieku zniszczyły «Szwajcarię Wschodu»”, dlatego Instytut Bukowiński w Augsburgu promuje i rozwija idee i doświadczenia współistnienia różnych narodów i grup etnicznych Europy Środkowej, w tym Bukowiny, w zjednoczonej Europie. Na stronie zamieszczono obszerny materiał, publikacje i literaturę o mniejszościach w Europie Środkowej, ich analiza może przyczynić się do zrozumienia procesów zachodzących w społeczeństwach krajów postkomunistycznych. Instytut realizuje wiele projektów niezwiązanych z Bukowiną, lecz sprzyjających przemianom demokratycznym i reorganizacji systemów politycznych w Rosji, Polsce, Czechach, na Ukrainie i Węgrzech.

Strona internetowa Instytutu Bukowińskiego w Augsburgu odsyła nas do witryny informacyjnej wielokulturowej orkiestry Instytutu Bukowińskiego, będącej projekcją wieloetnicznej mozaiki europejskiej <http://www.bukowina-orchester.de/>, gdzie „szwabski wiolonczelista siedzi koło rosyjskiego harmonisty, a perkusista z Banatu za chorwackim skrzypkiem”. Oprócz znanych utworów Straussa, Offenbacha i Rubinsteina oraz dawnych melodii operetkowych, wiedeńskich walców, polek i mazurków w repertuarze orkiestry znajduje się muzyka ludowa ze Szwabii i z południowo-wschodnich i wschodnich krajów Europy.

Podobne instytuty funkcjonują w Rădăuți w Rumunii, pod egidą Akademii Nauk (<http://institutulbucovina.ro/>), i na Ukrainie, jako jednostka strukturalna Uniwersytetu w Czerniowcach (<http://www.bukowina-zentrum.org>). Pracownicy ukraińskiego Centrum Bukowinoznawstwa podkreślają, że ta historyczna kraina jest specyficznym kulturowo-historycznym regionem Europy. Zmieniając często przynależność państwową, Bukowina akumulowała bogate, pozytywne doświadczenia tolerancyjnego współistnienia ludzi różnych narodowości i wyznań. Z kolei totalitarno-nacjonalistyczne reżimy XX stulecia doprowadziły do zaniku i deformacji stałych tradycji etnospołecznych. Szczególnie negatywne skutki miały

deportacje i represje wobec Żydów, Niemców, Ukraińców, Polaków, Ormian, Rumunów. Dlatego Centrum pragnie ożywić, rozwijać i popularyzować dawne tradycje kraju.

Kierunek działalności tych placówek naukowych wyraźnie podkreślają tytuły konferencji, sympozjów, paneli i wystaw: „À propos Czerniowiec”, „Bukowina 1775–1848”, „Austriacko-żydowska kultura w Czerniowcach”, „Transformacja i tożsamość. Przemiany społeczne i formy etniczne na Bukowinie”, „Ewolucja świadomości na Bukowinie”, „Skutki rewolucji 1848 dla Bukowiny”. Niestety, na stronie Centrum Bukowinoznawstwa w Czerniowcach imprezy naukowo-kulturalne kończą się na 2001 roku.

Najszerzej reprezentowani są w cyberprzestrzeni Żydzi. ShtetLinks³ (<http://www.shtetlinks.jewishgen.org/>) jest projektem informacyjnym w języku angielskim organizacji JewishGen i ma na celu stworzenie serwisu informacyjnego o miejscach zamieszkania zwartych grup żydowskich. Witryna zamieszcza informacje i obszerne bazy danych o losach rodzin żydowskich, liczne zdjęcia oraz linki do stron, które dostarczają dodatkowych informacji na temat kilku różnych miejscowości. Ludność żydowska w diasporze w wyniku rozproszenia w różnych okolicznościach historycznych rozpadła się na kilka odrębnych grup: Aszkenazyjczyków, Sefardyjczyków, Żydów orientalnych, posługujących się różnymi językami, dlatego ShtetLinks nie ogranicza się do historii Żydów europejskich. Można tu znaleźć informacje o mniejszości żydowskiej w Ameryce, Azji i Afryce, Europie, na Bliskim Wschodzie oraz w takich krajach, jak Białoruś, Łotwa, Litwa, Polska, Rumunia, Mołdawia i Ukraina. Warto zaznaczyć, że podstawowym źródłem informacji o gminach żydowskich jest praca doktora Hugona Golda *Historia Żydów na Bukowinie*⁴, która znajduje się na tej stronie.

Zwraca uwagę fakt, że autorzy serwisu często powołują się na witrynę Światowego Związku Żydów Bukowiny <http://www.bukovinajewishworldunion.org>, która nie funkcjonuje, ponieważ właściciele domeny wystawili ją na sprzedaż.

Kolejna strona internetowa tej mniejszości <http://jewishwebindex.com/>, prowadzona przez Teda Margulisa, jest zbiorem odsyłaczy do żydowskich zasobów genealogicznych, zawiera też materiały gromadzone przez samego autora w ciągu ostatnich 50 lat. Stronę odwiedziło ponad 200 tysięcy osób, co dowodzi jej popularności, a także aktualności umieszczonych tu informacji. Bukowina jest odrębnym rozdziałem tej witryny.

Również w Internecie występują strony o poszczególnych gminach żydowskich na Bukowinie, np. o Gura Humorului (<http://humora.tripod.com/>). Założycielem tej strony jest Stowarzyszenie Byłych Mieszkańców Miasteczka Gura Humorului i Okolic. Stowarzyszenie zostało formalnie powołane w 1988 roku, a następnie zarejestrowane w Izraelu. Celem

³ Shtetl – gmina żydowska.

⁴ H. Gold, *Geschichte der Juden in der Bukowina*, Tel Aviv 1962.

organizacji jest zachowanie pamięci o społeczności żydowskiej Gura Humorului przez działalność społeczną i fundusz charytatywny na rzecz jej członków. Dzięki tej fundacji wydano pamiętniki i albumy fotograficzne, a także odnowiono cmentarz żydowski. Na stronie można znaleźć materiały dotyczące historii regionu, mapy Bukowiny i zdjęcia mieszkańców, artykuły naukowe i wspomnienia Żydów tego miasteczka. Większość materiałów jest w języku angielskim i rumuńskim.

Z kolei Żydom czerniowieckim została poświęcona anglojęzyczna strona <http://czernowitz.ehpes.com/>. Inicjatywna grupa tak zwanej Czernowitz-L Grupy stworzyła witrynę, której podstawowym zadaniem jest organizowanie bazy danych (artykuły, wspomnienia, fotografie, listy, mapy, linki itp.), strona ta nawiązuje do genealogii i historii społeczności żydowskiej w Czerniowcach i Sadagorze.

Na stronie znajdziemy linki do innych witryn o tematyce żydowskiej, stare fotografie i pocztówki z widokami Czerniowiec, materiały Muzeum Żydowskiego, księgę gości i historyczne nazwy ulic miasta w różnych językach.

Kulturze żydowskiej w miastach Bukowiny poświęcono też stronę w języku hebrajskim <http://www.bukowina.org.il>. Założycielem tej witryny jest grupa inicjatywna Żydów izraelskich, członków Światowej Organizacji Żydów Bukowiny z centralą w Tel Awiwie. Bogate zbiory biblioteki elektronicznej w języku rumuńskim, niemieckim, angielskim, hebrajskim, jidysz stanowią cenny materiał etnograficzno-kulturowy, *de profundis*⁵ opisujący system społeczno-kulturowy Żydów bukowińskich.

Kolejną kategorię stron stanowią witryny węgierskojęzyczne. Pierwsza strona z nich to portal węgierski <http://bukovina.lap.hu>⁶. Przedstawia on historię Bukowiny, kulturę i tradycje, sztukę ludową i kuchnię regionalną; dostępne są w nim pliki zawierające dokumenty historyczne, wspomnienia, zdjęcia i muzykę ludową. Prowadzona jest księga gości i forum. Zamieszczona jest tu również podstrona o turystyczno-rekreacyjnym potencjale regionu (co prawda dotyczy tylko rumuńskiej części). Na stronie głównej umieszczone są także linki odsyłające do innych stron bukowińskich.

Interesujący jest artykuł Alexandra Komárno o Czerniowcach. Przedstawia on wieloetniczność miasta (z właściwą mu nieprzerwaną tradycją współdziałania kultur), które w roku 1944 zaczęło funkcjonować w nowych realiach według nowych, wprowadzonych wówczas zasad. W okresie sowieckim krajobraz etnokulturowy uległ istotnym transformacjom, a w wielojęzycznym mieście zaczął dominować język rosyjski i ukraiński. Moim zdaniem spora grupa przedstawicieli mniejszości została zasymilowana i mniej lub bardziej dobrowolnie pozbywała się oznak wyróżniających.

⁵ z głębokości, dogłębnie (łac)

⁶ Portal powstał w roku 1999 i jest prowadzony przez Aracsi Szabolcs.

W nowych warunkach geopolitycznych, gdy dopiero kształtuje się idea narodowa czy państwowa, a luka ideologiczna nie została jeszcze wypełniona, liczna grupa obywateli Ukrainy, w tym nie tylko przedstawiciele mniejszości narodowych, ale również przeważający liczebnie Ukraińcy i Rosjanie, staje przed dylematem „bycia kimś”, przez co widoczna staje się potrzeba odnalezienia swego miejsca w strukturach społecznych. Większość realizuje tę potrzebę w różnych sferach życia społecznego, utożsamiając się z większością: „narodem tytułowym”⁷ bądź wspólnotą lokalną. Niektórzy realizują się przez uświadomienie sobie własnego pochodzenia i odrębności, podejmują się też działań na rzecz odrodzenia (tworzenia) kultury wspólnoty, z którą się identyfikują.

Warta dłuższego omówienia jest strona Krajowego Stowarzyszenia Bukowińskich Seklerów z siedzibą w Bonyhád: <http://www.bukovina.hu>. Ta węgierskojęzyczna strona zawiera wiadomości o organizacji, jej członkach, celach i zadaniach statutowych. Szczególną uwagę skupiono na problemach odrodzenia i rozwoju kultury Seklerów bukowińskich. Analiza materiałów pozwala zauważyć, że folklor jest traktowany jako decydujący wyróżnik tożsamości lokalnej. Udostępnione książki i artykuły poświęcone etnografii i historii bukowińskich Seklerów, folklorowi, tradycjom i obyczajom świadczą, że dokumentowanie śladów tej kultury i przekazywanie wiedzy młodemu pokoleniu jest podstawowym zadaniem stowarzyszenia i analizowanej strony. Na witrynie Seklerów możemy odnaleźć obszerny wykaz bibliograficzny i same materiały o tej grupie etnicznej⁸, od dawnej pracy Jánosa Poleka⁹, aż po publikację Foki Ibolya w zakresie metodologii badań nad kulturą Seklerów¹⁰.

Z polskiego punktu widzenia interesujący jest również zamieszczony na stronie artykułu *Czy Węgry mają swoje Kresy Wschodnie* autorstwa węgierskiego badacza Gábora Lagzi. Analizuje on i porównuje Siedmiogród i polskie Kresy Wschodnie, zestawiając Seklerów i grupy etniczne na pograniczu polsko-ukraińskim. Przypatrując się tylko pobieżnie tym dwóm zjawiskom kulturowym, autor zauważa, że po obu stronach Karpat ludność

⁷ Pojęcie „naród tytułowy” po raz pierwszy użył francuski poeta i działacz polityczny Maurice Barrès pod koniec XIX stulecia. Z jego punktu widzenia „naród tytułowy” to dominująca grupa etniczna, której język i kultura są podstawą państwowego systemu edukacyjnego; por. Z. Sternhell, *Maurice Barrès et le nationalisme français*, Bruxelles, 1985. Termin „naród tytułowy” (ukr. *титульна нація*) jest często używany przez ukraińskich badaczy; por. В. Кіпіані, *Україна для Українців! Білорусам – Севастополь, татарам – Донбас... Національне питання у світлі результатів перепису населення*, „Україна молода”, 9 січня 2003, s. 3.

⁸ Wymieńmy najważniejsze pozycje: B. Antal, *Emlékek a hadikfalvi székelyek életéből*, Bonyhád 2000; G. Albert, *Emelt fővel*, Budapest 1983; T. Csupor, C. Mikor elindultam, *A bukovinai székelyek élettörténete*, Budapest 1987; G. Féja, *Sarjadás: Sárközi élmények és utazások*, Budapest, 1963; I. Földi, *Mádéfalvától a Dunántúlig*, Szekszárd 1987; S. A. Gáspár, *Az én szülőföldem, a bukovinai Istensegíts (facsimile)*, Budapest 1986; A. Halász, *A hazatértek. A bukovinai magyarok kétszáz esztendeje*, Nagyvárad 1941; L. Mikecs, *Csángók*, Budapest 1941; Á. Sebestyén, *A bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története Madéfalvától napjainkig*, Szekszárd 1972; idem, *A bukovinai székelység tegnap és ma*, Szekszárd 1989; I. Solymár, Z. Szóts, *Források a bukovinai székelyek történetének tanulmányozásához* (3), Pécs 1995; iidem, *Források a bukovinai székelyek történetének tanulmányozásához*, Szekszárd 2000; L. Höfler (szerk.), *Tanulmányok a bukovinai székelyekről 1995–1998*, Bonyhád 1999; I. Balassa, *A határainkon túli magyarok néprajza*, Budapest 1989 [97–99, 242–244, 256–261, 265–271]; A. Sántha, *A bukovinai magyarok története*, Kolozsvár 1942. **#sprawdzono, jest dobrze#**

⁹ J. Polek *Węgrzy bukowińscy*, [w:] *Bukowina – Austro-Węgry*, Budapeszt 1899

¹⁰ F. Ibolya, *Források a bukovinai székelyek történetének tanulmányozásához*, Szekszárd 2000

miejsca była szczególnie narażona na ataki wroga i miała obowiązek obrony granic, w zamian za co przyznawano jej szczególny status i liczne przywileje¹¹. I tu, i tam podziały narodowościowe były mniej ważne od podziałów społecznych. Korzyści płynące z posiadania tytułu szlacheckiego (co często oznaczało przynależność do *natio hungarica* i *natio polonica*) sprzyjały madziaryzacji i polonizacji i – w konsekwencji – przechodzeniu z prawosławia na wyznanie rzymskokatolickie. Natomiast Siedmiogród, w odróżnieniu od Kresów polskich (zmiennych w czasie i przestrzeni), miał stałe granice, uwarunkowane położeniem geograficznym, lecz brakowało tam bliskości kulturowej i językowej¹².

W słowackiej przestrzeni internetowej tematyka bukowińska jest właściwie nieobecna. Wśród nielicznych stron zawierających informacje czy raczej wzmianki o tym regionie udało mi się znaleźć nieco kontrowersyjny tekst autorstwa Jozefa Juraška o mniejszości słowackiej na Bukowinie <http://www.svet.czsk.net/clanky/svet/kysucebukovina.html>. Opisuując słowackie drogi do ziemi bukowińskiej, autor analizuje relacje pomiędzy Słowakami a Polakami, zarzucając tym ostatnim asymilacyjne wpływy. „Liczba naszych [słowackich] osiedleńców szybko rosła, a w drugiej połowie dziewiętnastego stulecia było już 25 miejscowości, gdzie mieszkali Słowacy, którzy mówili gwarą kysucką, <<po naszemu>>, i nazywali siebie Słowakami... W roku 1803, kiedy słowacki naród żył w ciężkich warunkach i nie miał jeszcze własnego piśmiennictwa, <<społeczność słowacką>> przejęli <<chętni>> Polacy, którzy za pośrednictwem Kościoła i szkolnictwa wzmocnili dawno stracone pozycje [społeczne] na Bukowinie. W latach 1834–1842 na południowej Bukowinie założyli trzy wsie, do których ściągnęli potomków pierwszych pionierów [słowackich]. Są to wioski: Nowy Sołonec (Solonețu Nou, 1834), Pleșa (Pleșa, 1836) i Pojana Mikuli (Poiana Micului, 1842)”¹³.

Niewiele również wiadomości można odnaleźć w Internecie na temat Ormian bukowińskich. Funkcjonuje strona Fundacji Ormiańskiej Koła Zainteresowań Kulturą Ormian z siedzibą w Warszawie <http://www.fundacjaormianska.pl>. Fundacja jest organizacją pozarządową, działającą zgodnie z ideą non-profit, wywodzącą się ze środowiska polskich Ormian. Rozwijają działania wspomnianego koła, kierując się niezmiennie ideami filantropii, społecznego solidaryzmu i altruizmu. Choć organizacja ta znajduje się w Polsce, jej członkowie zainteresowali się Kutami nad Czeremoszem, tak zwaną małą stolicą polskich

¹¹ Por. L. A. Suchomłynow, *Polsko-ukraińskie kulturowe pohranyczczia u prozi Jaroslawa Iwaszkewycza (topika i funkcjonalnist)*, Donieck 2006, s. 26–27; G. Lagzi, *Czy Węgry mają swoje Kresy Wschodnie*, [w:] *Dziedzictwo kresów – nasze wspólne dziedzictwo?*, red. J. Purchla, Kraków 2006, s. 70.

¹² G. Lagzi, op. cit., s. 71.

¹³ J. Jurašek, *Potomkovia Kysučanov v rumunskej Bukovině*, <http://www.svet.czsk.net/clanky/svet/kysucebukovina.html>: „Populácia našich odídencov sa prudko rozrástla a v polovici devätnásteho storočia už bolo v Bukovine 25 lokalít, kde žili Slováci, ktorí hovorili kysuckým nárečím «tak po našemu», a nazývali sa Sloviokmi... Keďže roku 1803 žil slovenský národ v ťažkej porobe a nemal ešte ustálený spisovný jazyk, tak sa «sloviockej komunity» v Bukovine ujali «ochotní» Poliaci, ktorí si prostredníctvom kostola a školy upevňovali dávno stratené pozície v Bukovine. V období rokov 1834–1842 boli založené v južnej Bukovine tri dediny, doktorých sa našťahovali potomkovia prvých pionierov. Sú to obce: Nový Solonec (v r. 1834), Pleșa (v r. 1836) a Poiana Micului – Poľana Malého (v r. 1842)”.

Ormian. Kuty znajdują się na pograniczu Bukowiny, Pokucia i Huculszczyzny. Fundacja Ormiańska latem 2008 roku zorganizowała obóz wolontariuszy, którzy mieli ratować opuszczone lub zaniedbane cmentarze Ormian. Podczas tego obozu młodzi ludzie z Polski, Niemiec i Ukrainy dokonali pełnego opisu cmentarzy i kwater ormiańskich, sporządzili listę nazwisk spoczywających tam osób, a także wykonali wstępne prace konserwatorskie i porządkowe na cmentarzach. Dodatkowo spisali relacje ludności lokalnej, będące świadectwem wielokulturowej historii regionu. Integralnym elementem projektu było zorganizowanie przyszłej opieki nad cmentarzami i miejscami pochówku.

Osobne miejsce należy poświęcić obecności w przestrzeni internetowej transgranicznemu wydarzeniu kulturalnemu znanemu pod nazwą Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „Bukowińskie Spotkania” i międzykulturowemu polilogowemu charakterowi tego zjawiska kulturowego. Uważam, że w trakcie licznych imprez festiwalowych, organizowanych obecnie w Polsce, Rumunii, na Węgrzech, Ukrainie i ostatnio na Słowacji kwintesencja „bukowińskości” uwidacznia się w sposób szczególny. Można powiedzieć, że są to „bukowińskie spotkania bez granic”, ponieważ, mimo różnic językowych i kulturowych, uczestnicy festiwali integrują się w jedną rodzinę bukowińską, którą łączy przynależność do historii, tradycji i kultury małej ojczyzny – Bukowiny oraz – co najważniejsze – tolerancja, wyrozumiałość, otwartość na wpływy i chęć poznawania się nawzajem.

Podstawowe informacje dotyczące tej uroczystości można uzyskać na stronie internetowej Piłskiego Domu Kultury (<http://www.pdk.pila.pl/>). Na podstronie „Bukowińskie Spotkania” znajdziemy szczegółowy program festiwali organizowanych w latach 2003–2009, zapoznamy się z treścią wielostronnych porozumień dotyczących realizacji Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego „Bukowińskie Spotkania” oraz z regulaminem i założeniami programowymi, a także obejrzymy katalogi festiwalowe. Każdemu festiwalowi niezmiennie towarzyszy szczególny apel dyrektora i inicjatora tej imprezy Zbigniewa Kowalskiego, skierowany nie tylko do wspólnoty bukowińskiej. O szerokim ujęciu międzykulturowej komunikacji i regionalnego fenomenu bukowińskiego świadczą wypowiedzi Kowalskiego w latach 2003 i 2008: „Mocno akcentowany w latach 90. XX wieku proces tworzenia się świadomości europejskiej, poszukiwanie wspólnego dziedzictwa kulturowego, podkreślanie wartości wspólnych dla kultur naszego kontynentu skierowało uwagę między innymi na regiony wieloetniczne, w szczególności te, które mogłyby posłużyć jako pierwowzór – rzeczywisty czy postulowany – współżycia różnych narodów i nie tylko kulturalnego jednoczenia Europy. Jednym z takich przykładów może być Bukowina”¹⁴.

¹⁴ http://www.pdk.drl.pl/www/index.php?option=com_content&view=

Rękopisami edukacyjności międzykulturowej „Bukowińskich Spotkań” są zadeklarowane zasady: „Impreza ta gromadzi Bukowińczyków żyjących u podnóża Karpat, nad Prutem, Czeremoszem i Seretem, a także tych, którzy ponad pół wieku temu opuścili Bukowinę oraz ich potomków, żyjących w Polsce, na Węgrzech, Słowacji, w Niemczech i Serbii. To pierwsza z niezmiennych podstaw festiwalu. Druga, równie ważna, to jego niekonkursowy charakter. Trzecia – pełen wachlarz zespołów folklorystycznych: grup śpiewaczych, kapel ludowych, zespołów obrzędowych, tanecznych, grup autentycznych, prezentujących folklor artystycznie opracowany, stylizowany bądź rekonstruowany”¹⁵.

Na stronie internetowej Pilskiego Domu Kultury organizatorzy podkreślają, że festiwalowy czas, wypełniony pieśnią i tańcem, żywym i barwnym folklorem oraz niepowtarzalnymi spotkaniami, to także dobry moment do refleksji nad wartościami kształtującymi wspólne dzieje bukowińskich narodowości. Festiwale bukowińskie są prezentacją ponadnarodowego systemu wartości Bukowiny, przejawiającego się w zrozumieniu, poszanowaniu i tolerancji, we wzajemnym współżyciu grup narodowych i etnicznych, a więc prawdziwą edukacją międzykulturową. Jeżeli niektórzy badacze mówią o tej ziemi jako o „Europie w miniaturze”, to – pozwolę sobie na parafrazę – „Bukowińskie Spotkania” odbywające się w różnych krajach są „Bukowiną w miniaturze”.

Na stronie internetowej i w katalogach organizatorzy wielokrotnie podkreślają i eksponują owoce swojej pracy: dzięki „Bukowińskim Spotkaniom” runęło wiele stereotypów, głównie narodowościowych i zanikło wiele uprzedzeń¹⁶. Udało się to osiągnąć między innymi drogą stworzenia odpowiednich warunków do wzajemnego poznania i zrozumienia swoich kultur, historii i wkładu, jaki każdy z narodów wniósł w tworzenie tradycji regionu. Za istotne uznać należy oddziaływanie Festiwalu na procesy budowania tożsamości bukowińskiej i postaw zaangażowania w sprawy wspólnoty bukowińskiej, zwłaszcza wśród ludzi młodych¹⁷. Publikacje na stronach internetowych Festiwalu świadczą, o tym, że festiwal „Bukowińskie Spotkania” powoduje ponowne otwarcie się Bukowiny wielokulturowej.

W ślady głównego promotora tej międzynarodowej imprezy, Zbigniewa Kowalskiego, idą obecnie dziennikarze z różnych krajów, głosząc idee tolerancji i komunikacji międzykulturowej. Po „Spotkaniach Bukowińskich”, które po raz pierwszy odbyły się w 2008 roku na Słowacji, „Turčianske Noviny – My”¹⁸ doniosły: „Bukowina jest krainą, gdzie

article&id=29%3Aopis19pl&catid=16%3Abukowina19&Itemid=6;

<http://www.pdk.drl.pl/www/index.php?option=>

com_content&view=article&id=595%3Aopis14pl&catid=64%3Abukowina14pl&Itemid=6

¹⁵ Strona Pilskiego Domu Kultury: http://www.pdk.drl.pl/www/index.php?option=com_content&view=article&id=595%3Aopis14pl&catid=64%3Abukowina14pl&Itemid=6

¹⁶ http://www.pdk.drl.pl/www/index.php?option=com_content&view=article&id=490%3Aopis17pl&catid=52%3Abukowina17pl&Itemid=6

¹⁷ http://www.pdk.drl.pl/www/index.php?option=com_content&view=article&id=347%3Aopis18pl&catid=46%3Abukowina18pl&Itemid=6

¹⁸ „Turčianske Noviny – My” dostępny w wersji elektronicznej: <http://www.mynoviny.sk/>.

mieszkali i mieszkają przedstawiciele różnych narodowości mówiący w różnych językach – rozumieją się nawzajem i potrafią zachować własne tradycje. Jest to niepowtarzalny, otwarty przez stulecia na wpływy, wielokulturowy region, gdzie ludzie przyzwyczaili się do różnorodności językowo-kulturowej. Prezentacje sceniczne są tylko stroną zewnętrzną festiwalu, który jest przede wszystkim spotkaniem ludzi związanych z kulturą Bukowiny. Obecnie Bukowińczycy są rozsiani po całym świecie, od Uralu aż po Brazylię”¹⁹.

Dziennikarze podkreślają, że Bukowińczycy żyją w małych społecznościach lokalnych i często są mniejszością w krajach swojego zamieszkania. Na festiwalu przez integrację z innymi mieszkańcami Bukowiny mają możliwość utwierdzenia się w przekonaniu o własnej odrębności i umocnienia poczucia związku z własną kulturą, a także kulturą wieloetnicznej Bukowiny²⁰.

Wielokulturowość jako główna idea Festiwalu podkreślone są również na stronie Urzędu Miasta Czerniowce (<http://www.city.cv.ua/>). Możemy tam przeczytać: „«Bukowińskie Spotkania» to nie tylko prezentacje folkloru wieloetnicznej kultury, lecz przede wszystkim próba zaszczepienia młodemu pokoleniu ducha wielokulturowej Bukowiny – Europy w miniaturze. Poprzez festiwal dorastamy do wartości zjednoczonej Europy. Poprzez komunikację międzykulturową poznajemy sąsiadów i stajemy się całością”.

Autorzy ukraińskiej strony internetowej „Bukowina wieloetniczna” (www.bukowina.org.ua), która jest projektem Polskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego „Odrodzenie” w Berdiańsku, zaznaczają: „Obserwując Międzynarodowe Folklorystyczne Festiwale «Bukowińskie Spotkania», między innymi w Pile, wydawało nam się, że organizatorzy przedsięwzięcia, na czele ze wspomnianym już Zbigniewem Kowalskim, pragną odtworzyć klimaty i sytuację kulturową dawnej wielokulturowej Bukowiny. W spotkaniach uczestniczą zespoły z Polski, Ukrainy, Rumunii, Słowacji, Węgier, Niemiec. Żadna kultura nie dominuje, odwrotnie, współdziałając z innymi, stwarza organiczny obraz etnokulturowy regionu”²¹.

W przestrzeni internetowej odnaleźć można również inną, lecz podobną w treści opinię dotyczącą Festiwalu – słowa Jadwigi Kuczabińskiej, honorowego prezesa Polaków Bukowiny Północnej. W serwisie informacyjnym Stowarzyszenia Wspólnota Polska²² pisze ona, że celem festiwalu jest stymulowanie procesu tworzenia się świadomości bukowińskiej wspólnoty, zwłaszcza wśród ludzi młodych, a także propagowanie Bukowiny jako przykładu możliwości porozumienia i współpracy przy jednoczesnym poszanowaniu i zachowaniu własnej tożsamości kulturowej.

¹⁹ *Schádzajú sa, lebo nechcú zabudnúť na svoj domov*, „Turčianske Noviny – My”, 24.06.2008.

²⁰ *Dodatek specjalny do Kuriera Galicyjskiego*, „Kurier Galicyjski”, 17–31.10, 2008 <http://www.lwow.com.pl/kurier-galicyjski/gazeta.html>

²¹ <http://www.bukowina.org.ua/page.php?2.3>

²² <http://www.poloniapolska.pl/index.php?id=ak60622>

W swojej pracy wykorzystałem materiały z ponad dwudziestu stron internetowych (zebrane w pierwszej połowie 2009 roku). Analizą objąłem witryny, które w treści nawiązują do wielokulturowości i komunikacji międzyetnicznej. Zauważyć można, że problematyka ta przejawia się przede wszystkim na stronach stworzonych przez członków stowarzyszeń społecznych (np. Światowej Organizacji Żydów Bukowiny, Krajowego Stowarzyszenia Bukowińskich Seklerów) i przez instytucje kulturalne (np. Piłskiego Domu Kultury). Omówiona cyberprzestrzeń tworzona jest zarówno przez samych mieszkańców Bukowiny (np. strona Urzędu Miasta Czerniowce), jak i przez bukowińskich emigrantów (np. strona Związku Bukowińczyków w Ameryce). Są to zarówno serwisy wielojęzyczne (np. trójjęzyczna <http://bucovine.com>), jak i narodowe (np. węgierskojęzyczna <http://www.bukovina.hu>). Pomimo, że pierwsze z nich są w dużo większym stopniu nastawione na dialog międzyetniczny, jednak wszystkie z nich są powołane do życia przez osoby, dla których Bukowina funkcjonuje w ich pamięci lub wyobraźni jako czasoprzestrzeń wieloetniczna.

Bukowina przedstawia się w cyberprzestrzeni w różnorodnych perspektywach. Niekiedy poznać ją można przez losy jednostkowe (np. wspomnienia, wpisy związane z poszukiwaniami genealogicznymi), innym razem – przez losy zbiorowe i wydarzenia dotyczące całej wspólnoty (np. publikowane artykuły historyczne dotyczące dziejów poszczególnych grup narodowościowych i transformacji historycznych regionu w XX wieku). Różnorodność sposobów przedstawienia fenomenu Bukowiny wielokulturowej wyraża się również w różnorodności środków do tego użytych. Z jednej strony, są to środki naukowe – głównie analiza historyczna, z drugiej natomiast, środkiem służącym poznaniu Bukowiny używanym w cyberprzestrzeni są także: literatura, muzyka, sztuka ludowa, obrzędowość i elementy życia codziennego.

Daje się zauważyć, że użytkownicy Internetu (zarówno twórcy stron jak ich goście) lokują Bukowinę w różnych miejscach czasoprzestrzeni; akcenty w internetowym obrazie regionu przesuwają się – albo bardziej ku przeszłości (strony wspomnieniowe, np. brazylijska witryna <http://www.bukovina.tripod.com/>), albo ku teraźniejszości i przyszłości (np. strony nawiązujące do Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego „Bukowińskie Spotkania”). Bukowina wieloetniczna jest zatem dla jednych przede wszystkim elementem opowieści rodzinnej lub spetryfikowanym mitem, dla innych zaś, raczej żywą wartością wspólnotową i bytem rzeczywistym (np. dotyczące Festiwalu materiały internetowe z różnych krajów pozwalają mówić nie tylko o przeszłości multietnicznej Bukowiny, ale również o aktualnych zjawiskach i wydarzeniach, w ramach których dokonują się bezpośrednie akty bukowińskiej komunikacji międzyetnicznej).

Kończąc, należy stwierdzić, że przeprowadzone badania obecności Bukowiny w przestrzeni internetowej pozwalają wysunąć wniosek, że w obecnych czasach, naznaczonych globalizacją nie tylko następują próby rewitalizacji dawnej wielokulturowej Bukowiny - „Szwajcarii Wschodu”, ale również tworzy się nowe ponadregionalne zjawisko społeczno-kulturowe – bukowińska *social network*. Zarówno w pierwszym jak i w drugim procesie biorą udział przedstawiciele różnych historycznych narodowości i grup etnicznych Bukowiny.

Bukovina and Bukovinian Meetings in Internet space

In the context of archetypes of tolerance and polylogue of culture, the author makes an analysis of content of multilingual websites on the subject of Bukovina.

A special attention is directed to texts concerning Bukovina which have been created lately and have come into being under the influence of Festival Bukovinian Meetings. This Festival is seen from the perspective of existential experiences arising from communing of representatives of various cultures with each other. In these experiences “stranger” is no longer such but becomes someone “different” (he becomes one of Bukovinian people, though). These meetings offer a chance to draw on the profound wisdom of diverse languages, cultures and traditions, and provide a possibility to establish an intercultural dialogue.

The researcher came to the conclusion that under the influence of an intercultural education stereotypes are broken and the archetypes of the multicultural Bukovina revive.